

Työ- ja elinkeinoministeriö
PL 32
00023 VALTIONEUVOSTO
osoite:
kirjaamo.tem@gov.fi

viite: diaarinumero VN/16546/2022.

Kysely itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä (Lausunto)

Työ- ja elinkeinoministeriö on asettanut valtiosihteerityöryhmän selvittämään itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavia toimenpiteitä. Tähän liittyen valtiosihteeriryhmä on käynnistänyt kyselyn ajalla 23.6. - 21.7.2022 Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista itäiseen Suomeen ja toimista, joilla alueen elinvoimaa voidaan lisätä. Kysely sisältää kolme näkökulmaa:

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen?
2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?
3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi.

(Lisätietoa verkkosivuilla: [Kysely itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi käynnistynyt - Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu \(tem.fi\)](https://www.tem.fi/kysely-itaisen-suomen-elinvoiman-vahvistamiseksi-kaynnistynyt-tyo-ja-elinkeinoministerion-verkkopalvelu))

Kuopio on Suomen 8. suurin kaupunki, ja väkiluku v. 2021 lopussa oli noin 122 000. Kuopio oli Suomen sisäisessä muuttoliikkeessä toiseksi vetovoimaisin kaupunki Tampereen jälkeen v. 2021. Työttömyysaste toukokuun 2022 lopussa oli 9,2 %. Kuopio sopi v. 2021 ainoana itäsuomalaisena kaupunkina valtion kanssa sopimukset maankäytön, asumisen ja liikenteen kehittämistä (MAL) sekä innovaatiotoiminnan ekosysteemin kehittämistä terveys- ja vesiosaamiseen painottuen.

Lausunnon valmistelussa on tehty yhteistyötä alueen sidosryhmäkumppaneiden kanssa, joiden omissa lausunnoissa on lisätietoa myös Kuopion lausunnon teemoihin. Valmistelussa on hyödynnetty mm. maakuntaliittojen teettämää aineistoa: TK Eval, Selvitys toimintaympäristön muutosten vaikutuksista Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämiseen 23.6.2022.

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen?

Ukrainan sodan vaikutukset ovat heijastuneet myös merkittävästi Pohjois-Savoon. Erittäin isoja vaikutuksia on ollut mm. Ylä-Savossa, metsäkoneita valmistavalle Ponsse Oyj:lle ja Olvi Oyj:lle. Sodan vaikutukset ovat olleet merkittäviä näiden yritysten tehdasomistuksiin ja markkinaosuuksiin mm. Venäjällä ja Valko-Venäjällä. Maakunnan yrityksillä on pitkän ajan mittavia investointisuunnitelmia, joiden toivotaan voivan edetä.

Kuopiossa sodan vaikutukset ovat olleet enemmän ns. välillisiä, mutta kuitenkin merkittäviä, jotka ovat tavalla tai toisella läpileikanneet kaikkia toimialoja. Energian, raaka-aineiden ja komponenttien saatavuus sekä polttoaineiden kustannusten nousu ovat merkittävästi vaikuttaneet yritysten toimintaan ja kannattavuuden heikkenemiseen. Rakennusteollisuuden kustannusten nousu on siirtänyt osan yritysinvestoinneista myöhäisempään ajankohtaan.

Kuopion osalta erityisesti maatalouden tuotantokustannusten nousu aiheuttaa vakavia ongelmia maatilojen kannattavuudelle ja tilojen tulevaisuus on vaakalaudalla. Tämä on Kuopiolle merkityksellinen asia, koska Kuopio on Suomen suurin maidon- ja naudanlihan tuottaja. Maatilojen ahdingon helpottaminen on nähtävä kansallisena huoltovarmuustekijänä, kun kotimaisen

ruokatuotannon merkittävyys on kriisitilanteessa korostunut. Ukrainalaisten kausityöntekijöiden puuttuminen vaikeuttaa erityisesti marjanviljelijöiden toimintaan kuluvana kesänä.

Ukrainan sodan vaikutukset ovat olleet merkittäviä myös Pohjois-Savon matkailun osalta, ulkomaalaisten matkailijamäärien romahtamisen suhteen (suurin osa ulkomaalaisista matkailijoista on tullut Venäjältä). Kuopion osalta kv-matkailijoiden puuttumista on osin kompensoinut kotimaisen matkailun lisääntyminen alueellamme. Matkailu on Kuopion strategisia painopistealueita.

Saimaan kanavan tilanteella on suora vaikutus vain Itä-Suomeen, missä eniten vaikutusta on Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan. Pohjois-Savossa kanavaliikenteen loppumisella on vaikutusta erityisesti Yaraan, Varkauden energiateollisuuteen ja koneenrakennukseen sekä puunkuljetukseen. Kanavaliikennöinnin jäädessä pois raideliikenteen ja alemman tieverkoston kehittäminen korostuvat. Tarvitaan koko tavaralogistiikan tarkastelua uudelleen yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyyn turvaamiseksi. Mikäli logistiikkayhteydet eivät toimi Itä-Suomessa, sillä on heikentävää vaikutusta myös koko maan huoltovarmuudelle.

Kuntatalouden näkökulmasta merkittävimpien talousvaikutusten arvioidaan tulevan kuntiin kasvun hidastumisen, työllisyyden ja verotulojen kautta ja nämä riippuvat sodan kestosta. Sodalla on välitön vaikutus kuntien energiakustannuksiin. Kunnissa on vastaanotettu pakolaisia ja valtio korvaa pakolaisten vastaanotosta aiheutuvia kustannuksia. Varautumista on tehostettu esim. hybridiuhkia vastaan.

Venäjän kauppaan nojanneilta yritystoimijoilta tulee väistämättä irtisanomisia. Tarve kohdenetuille palveluille, osaamisen lisäämiselle ja ammatinvaihdolle kasvaa, jotta työvoima pysyy alueella eikä työttömyys kasva hallitsemattomasti. Ukrainasta ja Venäjältä tulleiden kotouttamista on tarve vahvistaa. Venäläiset ovat olleet merkittävä ryhmä pohjoissavolaisissa oppilaitoksissa. Itä-Suomen yliopistossa on yhteensä (Joensuun ja Kuopion kampukset) noin 1 000 kansainvälistä opiskelijaa, joista huomattava osa on tullut Venäjältä.

Ukrainalaisia sotaa paossa olevia on ympäri Pohjois-Savo yksityismajoituksessa noin 1500. Kuntayhteistyön ja poikkihallinnollisen yhteistyön merkitys on kasvanut ja nostanut esiin yhteisen varautumisen ja kansainvälistymisvalmiuksien merkityksen sekä hyvien väestösuhteiden tärkeyden. Kuopiossa ja itäisessä Suomessa ulkomaalaisten ja vieraskielisten osuus väestöstä on ollut maan keskiarvoa selkeästi pienempi.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Pohjois-Savon elinvoiman lähteet rakentuvat jatkossakin tunnistettujen Pohjois-Savon yhteisten kehittämisen kärkien varaan. Näitä ovat *kone- ja energiateknologia, metsäteollisuus, elintarvikkeet, hyvinvointiteknologia, matkailu, älykäs vesijärjestelmä sekä biojalostus*. Näiden seitsemän painopisteen sisältä löytyy vahvaa tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoimintaa sekä merkittävää yritystoimintaa.

Vihreän siirtymän kehitys- ja tukitoiminnot ovat tärkeitä kaikille toimialoille, esim. energian tuotannossa ja kestäväen matkailun kehittämisessä.

Pohjois-Savon talouden kasvua ja uudistumista yhä enemmän rajoittaa työvoiman saatavuus. Elinvoimapotentiaaleja voidaan avata myös kiinnittämällä huomiota väestön ja työntekijöiden hyvinvointiin, työntekijöiden osaamisen täydentämiseen sekä työelämän rakenteiden kehittämiseen kuten esimerkiksi työelämän moninaisuuteen ja sukupuolten segregaaation purkamiseen.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi.

1) Saavutettavuuden parantaminen on Kuopion näkökulmasta elinvoiman "mega-tekijä"

Saavutettavuus on keskeisin kaikkiin Pohjois-Savon kasvun kärkiin liittyvä kilpailutekijä. Saavutettavuuden parantamiseksi tarvitaan nopeita päätöksiä, jotta alueemme voisi säilyä tasa-arvoisessa kilpailutilanteessa muuhun maahan nähden yritysten miettiessä investointejaan.

Välittömästi on tarvetta ratayhteyden välityskyvyn parantamiselle esim. rakentamalla tavaraliikenteelle väistöraiteita henkilöliikenteen sujuvoittamiseksi. Tarvitaan keskeisten elinkeinoelämän kuljetusväylien VT 5 ja VT 9 jatkokehittämistä, riittäviä lentoyhteyksiä, tietoliikenneyhteyksiä sekä Saimaan kanavan epävarmuustekijöiden huomioimista esimerkiksi alemman tieverkon kunnostamisella Itä-Suomessa. Liikennehankkeista tarvitaan nopeita päätöksiä, jotta yritysten usko säilyy ja sillä on vaikutusta myös osajien saatavuuteen ja pysyvyyteen alueella.

2) Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan edellytyksistä huolehtiminen

Korkeakoulujen Itä-Suomen yliopiston ja Savonia AMK:n resurssien riittävyys on keskeinen tekijä. Terveyskosysteemin kehitystoiminta tarvitsee jatkumon myös murrosvaiheissa, kun elinkeinopoliittisesti tärkeä koulutus-, tutkimus- ja kehitysalusta Kuopion yliopistollinen sairaala KYS tulee osaksi hyvinvointialuetta. Tarvitaan päätöksiä jatkuvuudesta KYSin roolin osalta. Itä-Suomen yliopiston Kuopion kampus yhdessä KYSin kanssa on maan suurin lääkäreiden kouluttaja. Lisäksi huolena on, että yritysten halukkuus ja kyky osallistua t&k-rahoitukseen saattaa vähetä. Valtiolta odotetaan päätöstä, että hyvää toimintaa viedään vahvasti eteenpäin. Ala on maakunnan kasvun kärkiä, ja Kuopiolla on terveysosaamisesta innovaatiotoiminnan ekosysteemisopi-

mus. Myös toisen asteen koulutuksen resurssit ja toimintaedellytykset vaikuttavat elinvoimaisuuteen (Savon ammattiopisto Sakky ja Ylä-Savon ammattiopisto YSAO). Kansainvälistymisen jatkuvasti vahvistuessa tarve ammatillisten oppilaitosten englanninkieliselle tutkinnonanto-oikeudelle on kasvanut.

3) Maatilojen ahdinko tarvitsee nopeita korjausliikkeitä huoltovarmuuden turvaamiseksi

Kuopio on Suomen suurin maidon- ja naudanlihan tuottaja. Tilojen jatkuvuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta maatalous tarvitsee kriisirahoitusta, jotta jatkuvuus voidaan turvata ja akuutista kustannuskriisistä selvitä.

Edellä olevien asioiden tueksi tarvitaan yleisiä läpileikkaavia toimia, jotta mm. helpotetaan opiskelijoiden ja työntekijöiden maahantuloa erityisesti asiasta vastaavien viranomaisten riittävällä resurssoinnilla ja alueellisesti tarkoituksenmukaisella palvelutarjonnalla ja valmiuksien vahvistamisella. Huolehditaan yritysten ja oppilaitosten yhteistyöllä harjoittelupaikkojen saatavuudesta ja opiskelijoiden sujuvasta siirtymisestä työelämään sekä yrittäjyyteen. Kehitetään työelämän vetovoimatekijöitä ja toimijoiden ja alueiden välisiä kumppanuuksia ja yhteistyötä.

Tarvitaan päätöksiä, että alueemme on jatkossakin houkuttelevaa kasvun aluetta. Kuopiolla itäisen Suomen kasvun ja vetovoiman keskuksena on merkitystä koko Itä-Suomen kehitykselle.

Jarmo Pirhonen

kaupunginjohtaja